

Torah from Around the World

Het streven naar kennis als doel op zich, een welhaast fanatiek rechtvaardigheidsgevoel en het verlangen naar persoonlijke onafhankelijkheid: dit zijn de kenmerken van de Joodse traditie waarvoor ik de hemel dank dat ik er deel van uitmaak.

Albert Einstein

Sjabbat 29 januari 2022/ 27 Sjewat 5782, Misjpatiem, Sjemot/Exodus 21:1 - 24:18

Tanach blz. 151 - 159

Haftara: Tehilliem/Psalmen 15: 1 - 5

Tanach blz. 1250

Vertaler: Channa Kistemaker

Commentaar: Prof. Dr. Arnold M. Eisen, emeritus decaan van het Jewish Theological Seminary in New York.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <https://www.jtsa.edu/torah/standing-with-moses-on-the-mountaintop/>

Samen met Mosjé op de top van de Sinai staan

Bij het lezen van Misjpatiem worden we ongetwijfeld getroffen door het contrast tussen het hoofdgedeelte van de sidra en de laatste alinea's ervan. Dat hoofdgedeelte bestaat voor het grootste deel uit nogal droge casuïstiek, die zaken behandelt als stieren die elkaar dodelijk verwonden, berovingen bij dag en bij nacht en vrijlating uit contractuele slavernij. Het einde van de sidra is radicaal anders van onderwerp en stijl. Mosjé, Aharon, Aharons zonen Nadav en Avihoe en zeventig van de oudsten van Jisraëel beklimmen de berg Sinai voor een verbondsceremonie waarbij, zo wordt ons verteld, zij "de God van Jisraëel zagen". Geleerden en commentatoren hebben zich altijd afgevraagd waarom hoofdstukken die zijn gewijd aan de details van de sociale orde in de ons bekende wereld, worden gevolgd door een verslag van een mystieke ontmoeting met de God die we nooit volledig kunnen kennen, de God die elke orde overstijgt. Hoe verhouden de buitengewone gebeurtenissen op de top van de berg zich tot wat er beneden routinematig zou moeten gebeuren? Ik zou graag één betekenis willen voorstellen die wij Joden van vandaag aan deze nevenschikking kunnen geven.

Het is vruchtbaar om alles wat *volgt* op het geven van de Tien Uitspraken en hun verdere uitwerking in sidra Misjpatiem te benaderen door te kijken naar wat *voorafging* aan deze "verbondscodes": de Uittocht uit Egypte. Je zou heel eenvoudig kunnen zeggen dat de Uittocht voorafgaat aan de Sinai, omdat dat de volgorde van de gebeurtenissen is. De Jisraëlieten moesten Egypte verlaten voordat ze bij de Sinai konden staan. We weten echter dat de Tora zich niet strikt aan chronologie houdt. Er moet iets anders aan de hand zijn bij de ordening van het verhaal. Er is bijvoorbeeld vaak opgemerkt dat God het recht 'verdiende' om de kinderen van Jisraëel wetten te geven door hen uit de slavernij te bevrijden. De mensen veranderen van *avadim* (slaven) van farao naar *ovdim* (dienaren) van God. Slavernij maakt plaats voor dienstbaarheid. De machtigste heer van de aarde wordt verslagen door de Heer van hemel en aarde. Slaven zouden niet geschikt zijn voor Gods doeleinden. God heeft het partnerschap in verbond nodig met een vrij volk, dat in staat is tot initiatief en dat keuzevrijheid heeft. Ook om deze reden had er zonder de Uittocht eenvoudigweg geen Sinai kunnen zijn.

In deze interpretatie schuilt volgens mij veel waarheid, maar ik zou er nog een overweging aan willen toevoegen. Het verhaal van de Uittocht geeft ons als lezers van de Tora, zelfs voordat we Gods wet ontvangen, informatie over het *doel* van die wet. De Jisraëlieten die door God uit de slavernij zijn bevrijd, moeten anderen helpen tot vrijheid te komen. De mensen die honderden jaren het slachtoffer zijn geweest van onrecht, krijgen deel aan een verbond dat is ontworpen om gerechtigheid en mededogen in de wereld te doen toenemen. De wet heeft een doel buiten zichzelf. Dat is misschien de reden waarom we in de Tora zo vaak lezen dat we vreemdelingen rechtvaardig moeten behandelen - "omdat jullie slaven waren in het Land van Egypte" - en waarom zoveel van wat we als Joden doen, ook rituelen die niet speciaal verbonden lijken te zijn met het thema van bevrijding, een "herinnering aan de uittocht uit Egypte" heet te zijn. We voeren bevrijding opnieuw uit wanneer we handelen om anderen te bevrijden. De herinnering aan Egypte is niet alleen een gedachte die door ons bewustzijn gaat, maar een intentie die op onze acties is gedrukt. Elke keer dat we anderen helpen vrij te worden, worden we zelf opnieuw bevrijd.

De mitswot die uiteengezet worden in sidra Misjpatiem en elders zijn de werktuigen van die bevrijding. De kinderen van Jisraël – toen en nu – zijn bedoeld om voor de wereld een beeld te vormen van hoe de menselijke samenleving eruit zou kunnen zien als iedereen zou handelen in overeenstemming met Gods doeleinden en geboden. Zoals Dewariem/Deuteronomium het zegt (4:8): "En welk volk, hoe groot ook, heeft wetten en regels, zo rechtvaardige als deze Tora die ik u vandaag voorleg?" Het is de bedoeling dat Joden gerechtigheid onderwijzen, niet door het te prediken, maar door het in praktijk te brengen. Misjpatiem is de wetgeving die deze koers als eerste bepaalt.

Maar er is meer: Dewariem vraagt, net zo retorisch (4:7): "Want welk volk, hoe groot ook, heeft goden zo dichtbij als wij de Eeuwige, onze God, telkens als wij Hem om hulp roepen?" Dit wijst op een ander leidend doel van de geboden die op de Sinai werden ontvangen. De beloning van deelname aan Gods Verbond, afgezien van de inherente deugd van de mitswot, is de nabijheid van en periodieke ontmoeting met de Bron van het Verbond. Een leven gewijd aan de uitvoering van de mitswot kan ons de overtuiging geven dat we zo dicht als voor gewone stervelingen mogelijk is bij de Bron van Leven komen.

Ik geloof dat dit niet zomaar een abstractie is. Het is geen dogma dat instemming eist, maar een belofte die wordt bevestigd door eeuwenlange ervaring met de Tora. De meesten van ons komen zelden te staan waar Mosjé en de oudsten stonden, helemaal op de top van de berg. Misschien valt ons niet een visioen van God ten deel zoals de Tora beschrijft: "Onder Zijn voeten was er iets als een plaveisel van saffier, helder en stralend als de hemel zelf." (Sjemot/Exodus 24:10). De Tora kan ons niet precies vertellen wat Mosjé en zijn gezelschap "zagen". Zij grijpt noodzakelijkerwijs terug op de metafoer. Het was *als* dit, en *als* dat: wit, lichtgevend, puur. De Godsbeleving is niet in taal te vangen, overstijgt spraak, doet gewone kennis beschaamd staan.

Je kunt God niet op deze manier 'kennen', zegt de Tora op veel punten, maar je kunt wel weten wat God van jou wil. Volg de *misjpatiem* (wetten) en andere mitswot, leid een leven dat wordt gekenmerkt door gerechtigheid en mededogen, werk aan de opbouw van een samenleving die wordt gekenmerkt door deze deugden, en u zult op zijn minst weten dat u uw dagen in wijsheid doorbrengt en Gods wil doet. Misschien dat je God zelfs op meerdere punten langs deze Weg van Tora ontmoet, zoals Mosjé en de oudsten God ontmoetten aan het begin van die Weg.

Ik schrijf dit commentaar in Jeruzalem - waar een laatste verbinding tussen het alledaagse rijk van wettelijke instellingen en het bovenwereldse rijk van ontmoeting met het Ultieme zichtbaar is op elke straathoek. Hier is het gewone voelbaar buitengewoon en de dagelijkse routine wonderbaarlijk. De oude Jisraëlieten die door de wildernis zwierven (en daar stierven) hebben nooit het wonder geproefd van het daadwerkelijk bewonen van een

Beloofd Land, waar Gods geboden golden. Joden die een eeuw geleden in de diaspora of zelfs in Palestina woonden, konden zich het geluid en de aanblik van bouwplaatsen in Zion niet voorstellen. Het "Jeruzalem Boven" is nog niet tot realisatie gekomen in het "Jeruzalem Beneden" - zo'n bewering zou extreem aanmatigend zijn. Maar het zou dwaas zijn om de verbinding tussen "boven" en "beneden" hier niet te zien, de verbazing over alledaagse prestaties, de heerlijke realiteit van winkelcentra en bioscopen in de soevereine staat Israël.

Lezers van Tora komen daar met Mosjé op de bergtop te staan, dankzij het dramatische verslag aan het einde van Misjpatiem. En we kunnen ook hier beneden bij hem zijn, terwijl we de weg naar gerechtigheid volgen die de Tora ons wijst.